

II De Openbaring van Johannes

Achtergrond en bedoeling

Het boek Openbaring is rond het jaar 95 geschreven door de apostel Johannes, toen hij onder keizer Domitianus verbannen was naar Patmos (1:9), een klein eiland voor de zuidwestkust van Turkije. Hij schreef in de eerste plaats voor zeven gemeenten in de Romeinse provincie Asia (1:4), het tegenwoordige West-Turkije. In de provinciehoofdstad Efeze had hij een aantal jaren gewoond en gewerkt. De christenen daar hadden het niet gemakkelijk. Ze werden gewantrouwd en soms aangeklaagd omdat ze niet meededen aan de staatsgodsdienst en de verering van de keizer, die zich 'heer' en 'god' liet noemen. Ze deelden niet in de privileges die de Joden genoten om naar hun eigen wetten te mogen leven. Het Joodse geloof was in het Romeinse Rijk een toegestane godsdienst. Christenen van niet-Joodse afkomst werden geacht mee te doen aan publieke religieuze ceremonies. Ook van de kant van de Joden werd het de christenen vaak moeilijk gemaakt (2:9; 3:9), zoals we lezen in het Nieuwe Testament.

De voornaamste bedoeling van het boek Openbaring is de verdrukte christenen te troosten en hoop te geven. De heerschappij van Christus zal zeker komen, de vijanden van zijn Rijk zullen worden verslagen. De oordelen van God gaan al over de aarde. Maar ook de duivel zet alles op alles 'wetende, dat hij weinig tijd heeft' (12:12). Daarom moeten zij volharden en de dag van Christus' komst verwachten.

Die boodschap geldt nog steeds, ook al vormen wij niet het eerste adres. We leven nog in dezelfde tijd van verwachting, tussen hemelvaart en wederkomst. En de wereld is niet fundamenteel veranderd. De geschiedenis verloopt nog volgens dezelfde grondpatronen, waarachter Openbaring ons het kosmische conflict tussen Christus en de machten van het kwaad laat zien. Ook voor ons geldt 'Wie een oor heeft, die hore, wat de Geest tot de gemeenten zegt' (2:7, 11, 17, 29; 3:6, 13, 22).

Karakter en uitleg

Je kunt Openbaring beschouwen als een brief aan de zeven gemeenten in Asia, zoals we lezen in het tweede opschrift in 1:4-8. Maar in het eerste opschrift (1:1-3) karakteriseert de schrijver de inhoud ervan als profetie (vergelijk 22:7, 10, 18v), ontvangen door openbaring van Jezus Christus. Dus zullen we het bij de uitleg ook zo moeten benaderen.

Profetie vertelt hoe God onze werkelijkheid beoordeelt en kondigt zijn handelen aan. Het kan – gezien vanuit de tijd van de profeet – gaan over het verleden, zoals de geboorte van de Messias in 12:5, of over het heden, zoals de brieven in hoofdstuk 2 en 3. Maar Openbaring gaat vooral over de toekomst. In de laatste twee hoofdstukken zelfs over een nieuwe hemel en een nieuwe aarde, na het laatste oordeel. Die toekomst breekt al baan sinds de opstanding en de hemelvaart van de Here Jezus. Daarom kun je ook zeggen dat het grote middendeel van het boek over de tijd tussen hemelvaart en wederkomst gaat. Vanuit ons gezien gaan de hoofdstukken 1-3 over toen, 4-20 over nu en 21-22 over straks.

Profetie is geen starre toekomstvoorspelling, geen vooruitblik op een blind noodlot, maar een aankondiging namens God die om reactie vraagt. Die reactie kan bestaan uit bekering,

waarna het aangekondigde oordeel kan worden ingetrokken (Jona). Hoewel er in Openbaring wordt voorzien dat er geen sprake zal zijn van bekering, maar juist van verharding (9:20v; 16:9-11). Profetie maakt actief, je moet de woorden 'bewaren' (1:3), dat wil zeggen in acht nemen, je keuzes erop afstemmen. De kinderen van God gaan niet mee met het kwaad en weigeren zich daardoor te laten bepalen, wat het hun ook kost. Zij bidden 'uw Koninkrijk kome, uw wil geschiede' en God luistert naar hun gebed en reageert daarop (8:1-5).

Johannes schrijft als een oudtestamentisch profeet, met dit verschil dat bij hem het getuigenis aangaande Jezus centraal staat (19:6). Het plan van God met de wereld draait volledig om Hem.

Apocalyps

Openbaring is het meest verwant aan de zogenaamde apocalyptische gedeelten in het Oude en Nieuwe Testament, zoals Joël, Daniël 7-12, Zacharia, Matteüs 24, Marcus 13, Lukas 21, en verder delen uit Jesaja, Ezechiël en de brieven van Paulus. De term 'apocalyptisch' komt van Apocalypsis, de Griekse naam van het boek Openbaring. In genoemde gedeelten ontvouwt God zijn plannen voor de toekomst, vaak door bemiddeling van een engel en dikwijls in de vorm van dromen of visioenen. Er wordt gebruik gemaakt van beeldtaal en getalsymboliek. Een kandelaar stelt bijvoorbeeld een gemeente voor (1:20) en Jezus wordt voorgesteld als een Lam. Zo heeft Johannes het gezien. Maar de zielen van de martelaren zitten niet letterlijk onder een altaar (6:9), dat zou een vreemd beeld geven van de eeuwige gelukzaligheid. En de 'sprinkhanen' uit 9:1-11 zijn geen helikopters (Lindsey 119).

Openbaring bevat een boodschap in beelden, geen beschrijving van een blik in de toekomst. Ook de getallen zijn symbolisch. Drieënhalf dag (11:9, 11) is wat anders dan een halve kalenderweek en duizend jaar duidt niet op een periode van (ongeveer) tien eeuwen. Net zo min als God zeven Geesten heeft (1:4; 3:1; 4:5; 5:6) of dat er precies 144.000 verzegelden uit Israël zijn. Wat we in elk geval niet moeten doen, is naar willekeur het ene beeld of getal letterlijk nemen en het andere symbolisch opvatten. Vergelijkbare teksten met hetzelfde taalgebruik moeten vergelijkbaar worden uitgelegd.

Beelden zijn flexibel. Een 'leeuw' kan verwijzen naar Christus (5:5 en in zekere zin 10:3), maar dat hoeft niet (4:7; 13:2). De bij het lezen opgeroepen betekenis van beelden en getallen moet bevestigd worden door een zorgvuldige uitleg van de context.

Symbolische getallen

Getallen hebben in de Bijbel naast een letterlijke, vaak ook een symbolische betekenis. In de visioenen van Openbaring gaat het in de eerste plaats om de symbolische betekenis. Of getallen ook een exacte waarde hebben, moet uit de context blijken. Zoals bijvoorbeeld in het geval van de zeven gemeenten, die immers werkelijk bestonden.

Enkele veel voorkomende symbolische getallen en hun betekenis:

- 3 verwijst naar de hemel of naar God; er zijn drie hemelen, die van de vogels en die van de sterren, en in de derde hemel woont God (2 Korintiërs 12:2)
- 4 verwijst naar de aarde; denk aan de vier hoeken van de aarde
- 6 getal van de mens, die op de zesde dag geschapen is; met de bijbetekenis van 'onvolkomen', net geen 7
- 7 getal van volheid, volkomenheid; hemel (3) en aarde (4) vormen samen alles (7)

- 10 ook een volheidsgetal, maar dit lijkt meer te verwijzen naar de 'wereld'
12 derde volheidsgetal, maar dan van het volk van God; denk aan de twaalf stammen van Israël en de twaalf apostelen van Jezus Christus

Andere getallen zijn hiervan afgeleid:

- 3½ helft van 7
24 twee keer 12
666 6 in drievoud

De relatie met de geschiedenis

Opbaring is op veel verschillende manieren verklaard. Vaak zit het verschil in de manier waarop de relatie met de geschiedenis wordt gelegd. Sommigen ontkennen zo'n relatie, hetzij dat ze het boek op mystieke wijze lezen als een verhaal over de reis van de ziel naar de hemel, hetzij dat ze het zien als een uitdrukking van hoop, zonder dat naar hun mening profetie werkelijk iets over de toekomst zegt. Anderen verklaren alles in het licht van de tijd waarin Johannes zelf leefde en vinden er opeenvolgende keizers van het Romeinse Rijk in terug. Of ze betrekken het juist (met name hoofdstuk 4 tot het eind) uitsluitend op de zogenaamde 'eindtijd', een periode aan het eind van de geschiedenis met een heel eigen karakter en allerlei ongewone gebeurtenissen. Soms worden daarbij de brieven in hoofdstuk 2 en 3 gezien als karakterisering van perioden uit de (kerk)geschiedenis, waarna de eindtijd aanbreekt, zoals beschreven vanaf hoofdstuk 4. Weer anderen menen dat de hele geschiedenis, van de geboorte van Christus tot de eeuwige toekomst, in beeld is.

Veel vloeit voort uit van tevoren ingenomen posities. Wie niet gelooft dat profetie voorspellende waarde kan hebben, zal in Openbaring niet meer kunnen zien dan 'een visioen van hoop' van Johannes. Maar daarmee doen we het spreken van God door zijn profeten tekort. Zij hebben wel degelijk latere gebeurtenissen aangekondigd. Aan de andere kant kan het niet zo zijn dat de boodschap van het boek over de hoofden van Johannes en zijn lezers heen pas van betekenis is voor degenen die leven in de eindtijd. Dat is strijdig met de opdracht 'Verzegel de woorden van de profetie van dit boek niet, want de tijd is nabij' (22:10). Jezus heeft Johannes laten zien 'wat weldra moet geschieden' (1:1). Het hele boek is in eerste instantie gericht aan de zeven gemeenten in Asia ten tijde van Johannes. Zij hebben er hun eigen situatie in herkend. Maar zolang het einde nog niet gekomen is, kunnen we Openbaring niet terzijde leggen. Het gaat ook over ons.

We gaan dus uit van een duidelijke relatie met de geschiedenis, maar niet op een beschrijvende of detaillistische manier. De visioenen laten geen afzonderlijke gebeurtenissen zien, maar de *fundamentele grondpatronen* die telkens weer te herkennen zijn, totdat de maat vol is en de grote toekomst aanbreekt. Zo staan de vier paarden in 6:1-7 voor de overwinning van het Evangelie, en voor oorlog, schaarste en dood. Dat zijn zaken die zich steeds weer voordoen, 'nu hier, dan daar' (Matteüs 24:7).

Johannes schrijft samenvattend. Wat in Daniël 7 vier afzonderlijke dieren zijn wordt in Openbaring 13:1-10 één beest uit de zee dat trekken van alle vier vertoont. In 11:8 worden Sodom, Egypte en Jeruzalem in geestelijke zin met elkaar geïdentificeerd. Het gaat dus niet over een gedetailleerd verloop van de geschiedenis, maar over de *essentie* en de *afloop* ervan.

Het is al helemaal niet de bedoeling om op grond van voorzeggingen in de Bijbel te gaan speculeren over de vraag wanneer Jezus terugkomt. Daar heeft Hij nadrukkelijk tegen gewaarschuwd (Marcus 13:32; Matteüs 24:36, 44; Handelingen 1:6-8).

Leesregels

Op grond van deze overwegingen komen we tot de volgende leesregels:

- We leggen Openbaring uit op dezelfde manier als andere profetische boeken in de Bijbel.
- Let op de centrale rol van Jezus Christus. Alles draait om Hem. Hij voert het plan van God uit.
- Beelden en symbolen bevatten wel een *verwijzing* naar de werkelijkheid, maar zijn geen *beschrijving* daarvan.
- Ook de getallen dienen in eerste instantie symbolisch opgevat te worden.
- De beeldtaal is vergelijkbaar met die in andere apocalyptische gedeelten in de Bijbel en kan niet los daarvan gelezen worden.
- Beelden zijn flexibel en moeten in hun context begrepen worden.
- De geschiedenis wordt in haar grondtrekken doorlicht en Gods plan wordt ontvouwd, zonder dat we op zoek moeten gaan naar concrete voorspellingen van losse gebeurtenissen.
- Het eerste referentiekader is de tijd waarin Johannes schreef. Vervolgens heeft Openbaring, net als elk ander boek in de Bijbel, ook een boodschap voor ons.

Vertelstructuur en indeling

Het kan niet de bedoeling zijn om op grond van de profetie een soort draaiboek voor de eindtijd te ontwerpen. Dat zou in strijd zijn met de woorden van de Here Jezus. Tegelijk is het duidelijk dat het niet gaat om verbeelde hoop of iets dergelijks, maar over concrete verwachting van wat er gebeuren gaat. Er is dus een duidelijke relatie met de geschiedenis, maar die is niet een op een. Alsof elk visioen in Openbaring precies één gebeurtenis beschrijft of dat verschillende gebeurtenissen in chronologische volgorde verteld worden. De eerste zes zegels bijvoorbeeld zijn zaken die zich tegelijkertijd voltrekken. Het is immers niet zo dat de kerk pas vervolgd wordt (vijfde zegel) nadat alle oorlogen en de gevolgen daarvan (tweede, derde en vierde zegel) geweest zijn.

In grote stappen is er wel voortgang. Van de doorlichting van het heden van de zeven gemeenten in Asia (hoofdstuk 1-3), schuiven we door naar 'wat weldra geschieden moet' (4-20), om te eindigen met de nieuwe hemel en de nieuwe aarde (21-22). Maar dat moet niet al te strikt worden opgevat. Ook in de brieven worden uitspraken gedaan over de toekomst (2:5, 10, 22v enzovoort) en in het tweede deel lezen we ook uitspraken over het verleden (bijvoorbeeld 6:9; 12:5).

Het lijkt erop dat Johannes iedere keer andere facetten van dezelfde werkelijkheid met steeds grotere intensiteit belicht. Hij doet dat voornamelijk in een viertal reeksen van zeven: de brieven aan de gemeenten in Asia (hoofdstuk 2-3, voorbereid in hoofdstuk 1), de zegels (6:1-8:5, voorbereid in 4-5), de bazuinen (8:6-11:19) en de schalen (16:1-21, voorbereid in 15). De eerste reeks staat op zichzelf. De andere drie vloeien uit elkaar voort. Als het zevende zegel verbroken wordt, stellen de zeven engelen met de bazuinen zich op. En de voorbereiding van de zeven schalen (15:5v) haakt aan bij het laatste vers over de bazuinen (11:19). Dit suggereert voortgang van de ene reeks naar de andere. Maar er is ook duidelijk sprake van herhaling, met name wat betreft de bazuinen en de schalen.

De vier zeventallen vormen de ruggengraat van de indeling van Openbaring. In die reeksen zitten allerlei vooruitwijzingen en onderbrekingen. Als we naast de gedeelten met de zeventallen de onderbreking in 12-14 apart nemen, evenals de oordelen over de vijanden van Christus in 17-20 en het gedeelte over de nieuwe schepping in 21-22, dan valt het boek

uiteen in zeven delen. Voorafgegaan door een dubbel opschrift en gevolgd door een aantal slotwoorden.

We komen zo tot de volgende indeling:

	1:1-8	Opschrift
	1:1-3	Openbaring van Jezus Christus
	1:4-8	Johannes aan de zeven gemeenten
TOEN	1:9-3:22	De zeven brieven
	1:9-20	Introductie op de brieven
	2:1-3:22	Brieven aan de zeven gemeenten
<hr/>		
Nu	4:1-8:5	De zeven zegels
	4:1-5:14	Introductie op de zegels
	6:1-17	De eerste zes zegels verbroken
	7:1-8	De verzegelden uit Israël
	7:9-17	De geredden uit de volken
	8:1-5	Het zevende zegel verbroken
	8:6-11:19	De zeven bazuinen
	8:6-9:21	De eerste zes bazuinen
	10:1-11	Johannes moet profeteren
	11:1-14	De twee getuigen
	11:15-19	De zevende bazuin
<hr/>		
	12:1-14:20	Het kosmische conflict
	12:1-17	De vrouw en de draak
	13:1-18	Het beest uit de zee en het beest uit de aarde
	14:1-5	Overwinningslied
	14:6-20	Het oordeel aangekondigd
	15:1-16:21	De zeven schalen
	15:1-8	Introductie op de schalen met plagen
	16:1-21	De zeven schalen worden leeggegoten
	17:1-20:15	De vijanden verslagen
	17:1-18:24	De val van Babylon
	19:1-10	Overwinningslied
	19:11-21	Het beest en de valse profeet verslagen
	20:1-10	De draak verslagen
	20:11-15	Het laatste oordeel
<hr/>		
STRAKS	21:1-22:5	Alles wordt nieuw

21:1-8	Nieuwe hemel, aarde en Jeruzalem
21:9-27	Het nieuwe Jeruzalem, de bruid van het Lam
22:1-5	Een nieuw paradijs

22:6-21   Slotwoorden

Bij het slot van verschillende secties wanen we ons al aan het einde. Iedere keer vinden we vermeldingen van het aanbreken van de grote dag van het oordeel (6:12-17; 11:15-19; 14:14-20 en uiteraard 20:11-15). Maar dan gaat de vertelling weer door en worden we nog in spanning gehouden. Hendriksen (hoofdstuk 2 en 4) trekt hier de conclusie uit dat elke sectie over de hele geschiedenis gaat, waarbij we steeds iets verder in de tijd en over de grenzen van de tijd heen kijken (progressief parallelisme). Bavinck (hoofdstuk 5) benadrukt de suggestie van vertraging die hierdoor ontstaat. Het einde lijkt telkens te worden uitgesteld. Dit sluit aan bij de beleving van de christenen dat de doorbraak van het Koninkrijk op zich laat wachten.

Net als hoofdstuk 5 over de boekrol, vervult ook hoofdstuk 12 een sleutelrol. Beginnend bij de geboorte van de Messias, wordt hetzelfde verhaal nog een keer verteld, maar nu vanuit een ander perspectief. Het grote middendeel van het boek Openbaring vormt dus een tweeluik. In 4-11 lezen we over de verhouding tussen kerk en wereld, over wat er op aarde gebeurt. In 12-20 verschuift het accent naar de achterliggende geestelijke machten: Christus en de satan met zijn medestanders.

In het tweede paneel van het tweeluik, hoofdstuk 12-20, zien we een spiegelstructuur in de vertelling. Eerst worden de vijanden geportretteerd. We lezen over de draak, dat is de satan (12) en vervolgens over zijn handlangers, het beest uit de zee en het beest uit de aarde (13), die later het beest en de valse profeet worden genoemd (16:13; 19:20; 20:10). Ook Babylon wordt kort geïntroduceerd (14:8). Na het gedeelte over de zeven schalen (15-16), worden in 17-20 deze vijanden in omgekeerde volgorde stuk voor stuk verslagen.

Moeilijk en mooi

Al met al is Openbaring een ingewikkeld boek, dat ons door zijn taalgebruik vreemd aandoet. Vaak wordt het niet of verkeerd begrepen. De twee voornaamste struikelblokken zijn verkeerde verwachtingen en te weinig kennis van de apocalyptische gedeelten uit het Oude Testament.

Als je in één doorlopend verhaal een chronologische voorspelling van de toekomst verwacht, zodat je precies kunt aangeven waar we ons op de tijdbalk bevinden, overvraag je de tekst. Ook is het niet de bedoeling om alle apocalyptische gedeelten in de Bijbel in één schema samen te voegen. Profetieën zijn tijdbetrokken boodschappen. Het zijn geen losse brokjes tijdloze informatie die, mits in de juiste volgorde aaneengeregen, samen het verloop van de geschiedenis voorspellen.

Gebrek aan vertrouwdheid met het apocalyptische taalgebruik is een tweede hinderpaal. De christenen in Asia zullen veel herkend hebben toen Openbaring aan hen werd voorgelezen. Zij begrepen de gebruikte beelden en snapten de boodschap. Zij kenden het Oude Testament goed. Het Nieuwe was er nog niet, tenminste niet als geheel. En de boodschap was hun op het lijf geschreven. Wij moeten er waarschijnlijk wat meer moeite voor doen. Maar het loont wel, want 'Het laatste boek van de Bijbel is onbeschrijfelijk mooi, wat betreft vorm, symboliek, doel en betekenis' (Hendriksen 11, vertaling AR). Als we vooringenomen

meningen en verwachtingen loslaten, geduldig luisteren en het boek voor zichzelf laten spreken, dan kunnen we veel leren en genieten van het Woord van God.